

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Габриела Белова – ръководител на катедра „Международно право и международни отношения“ в Правно-историческия факултет на Югозападния университет „Неофит Рилски“

член на научно жури в процедура за защита на дисертационен труд на тема:

„ВЗАИМООТНОШЕНИЕТО МЕЖДУ ПРАВОТО НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ И КОНСТИТУЦИИТЕ НА ДЪРЖАВИТЕ ЧЛЕНКИ“

за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в научна област 3. „Социални, стопански и правни науки“, професионално направление: 3.6 „Право“, докторска програма „Международно право и международни отношения“

Автор: Андон Георгиев Ташуков – докторант към секцията по Международноправни науки в Института за държавата и правото Българската академия на науките

Научен ръководител: проф. д-р Жасмин Попова

I. Общи данни за докторанта и процедурата

Процедурата е открита и се провежда съгласно изискванията на ЗРАСРБ, Правилника за прилагането му, Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в Института за държавата и правото при Българската академия на науките. Със Заповед № РД-09-55/16.06.2020 г. на Директора на Института проф. д-р Ирена Илиева съм назначена за член на научното жури, като с решение от първото заседание на журито ми е възложено да изготвя становище. В рамките на законовия срок са представени изискуемите документи, авторефератът и дисертационният труд.

Докторантът Андон Георгиев Ташуков е завършил средното си образование в 164 ГПИЕ „Мигел де Сервантес“, гр. София с усилено изучаване на испански и португалски език. Още като ученик той проявява афинитет към проблемите на Европейския съюз и присъединяването на страната ни като пълноправен член, бил е представител на България в европейския младежки парламент и е отличен от Представителството на Европейската комисия в България за активно участие в европейски инициативи през 2007 г. През 2012 г. завършва Юридическия факултет на УНСС с диплома на магистър-отличник и

впоследствие е отличен от Администрацията на Президента на РБългария (2013 г.) като студент, завършил с най-високи академични успехи при участието си в Съвета по правни въпроси. През периода 2013-2014 г. г-н Андон Ташуков се е обучавал в международната магистърска програма по Право на Европейския съюз към Юридическия факултет на СУ „Св. Климент Охридски”, като получава награда на Министър-председателя на Република България за най-висок успех.

От м. юни 2014 г. г-н Андон Ташуков работи като юрисконсулт на Дирекция „Защита на финансовите интереси на Европейския съюз” (AFCOS) в Министерство на вътрешните работи, като не само обезпечават правното обслужване, процесуалното представителство, представителството пред европейските институции, но и участва в редица работни групи на национално и европейско ниво в областта на правото на ЕС. Провежда обучения в областта на правото на ЕС към Европейския институт по публична администрация (ЕИПА), гр. Брюксел, към Школата на Министерството на финансите. Ежегодно е канен като лектор в областта на борбата с измамите с европейски средства в Програма за следдипломна квалификация към СУ „Св. Климент Охридски” и Института по публична администрация към МС на РБ.

През м. януари 2016 г. е зачислен като задочен докторант към секция „Международноправни науки” в Института за държавата и правото към БАН. По време на своето обучение докторантът успешно е изпълнил всички дейности, предвидени в индивидуалния учебен план. В съответствие с чл. 6, ал. 3 от Закона за развитие на академичния състав на Република България и чл. 27 от Правилника за прилагането му, дисертационният труд трябва да съдържа *научни или научноприложни резултати, които представляват оригинален принос в науката* и да показва, че кандидатът *притежава задълбочени теоретични знания по съответната специалност и способности за самостоятелни научни изследвания*. Съгласно чл. 27 (2) от Правилника към Закона дисертационният труд трябва да бъде представен във вид и обем, съответстващи на специфичните изисквания на първичното звено, в което докторантът е осъществил изследването. Констатирам, че тези законови изисквания са изпълнени.

Към дисертационния труд е приложена декларация за оригиналност и достоверност. Авторефератът дава вярна и точна представа за представения дисертационен труд, вкл. актуалност, методология, научна новост, практическа

значимост; включва кратко представяне на съдържанието на труда по глави, както и съдържаща и описание на приносните моменти в дисертационния труд. Представена е и справка на представените от докторанта А. Ташуков публикации – общо 6 на брой, предимно в издания на ИДП при БАН, които са по темата на дисертацията. Освен тях докторантът има още шест публикувани материали, единият от които представлява кратък обзор на възникването на европейската прокуратура, а останалите са свързани с борбата срещу измамите с европейски средства. Научната продукция разкрива способността на дисертанта за самостоятелно научно изследване и показва творческия му потенциал.

II. Актуалност и значимост на изследвания проблем

Избраната тема на дисертационния труд е актуална, като основното съдържание на разработката ѝ съответства изцяло. Тя е напълно дисертабилна и представлява самостоятелно, цялостно и задълбочено изследване в българската научна литература. Разработеният дисертационен труд разглежда връзката на правото на ЕС с конституциите на държавите членки, като засяга изключително чувствителни въпроси, свързани със суверенната идентичност на държавите в светлината на интеграционните процеси. Резонно е мнението на автора, че влиянието е взаимно – както от страна на правото на Съюза върху националните конституции (което проличава в стремежа към въвеждане на механизми за спазване на принципа на върховенство на европейското право), така и чрез търсене на възможности за влияние на националното законодателство върху правото на ЕС (обикновено чрез разнообразни похвати, използвани от конституционните съдилища). Актуалността на труда се съдържа и в извършения анализ на всички национални конституции на държавите членки на ЕС и техните специфики, както и на някои от най-новите дела в практиката на Съда на ЕС (*Global Starnet* - с.81-83) и на конституционните съдилища на държавите членки (напр.на Федералния конституционен съд от м. май 2020 г. по делото за покупка на дългови книжа от ЕЦБ – с.201).

Друга същностна характеристика на представеното научно изследване е неговата интердисциплинарност, предполагаща добро познаване на различни правни отрасли – право на ЕС, конституционно право, международно право.

III. Оценка на резултатите и научните приноси на кандидата

Дисертацията е в обем от 295 страници и е оригинален авторски труд на докторанта Андон Ташуков. В структурно отношение, тя се обуславя от целите и задачите

на изследването. Разработеният труд се състои от увод, три глави, заключение и списък на използваните източници. В текста на изложението са включени и 16 фигури, схеми и таблици, които онагледяват изследваната проблематика. Използваната специализирана литература включва 129 заглавия, като отделно са посочени 132 източника на съдебна практика. Впечатляващ е и научният апарат, който включва 515 бележки под линия и е доказателство за добросъвестност и прецизност при осъществяване на изследователската дейност. Бележките под линия са разнообразни – както в библиографски, така и в тълкувателен аспект.

За изпълнението на научната задача авторът се основава върху методология, включваща комплексен подход, а именно: юридическия, нормативния, историческия и сравнителноправния методи, допълнени с формално-логическия подход. Използваните в труда общонаучни и специални методи на научно изследване не могат да не срещнат одобрение и подкрепа от страна на компетентния читател. Изложението съдържа ясно формулирани тези, разбираеми и аргументирани твърдения, нерядко обогатени от лични наблюдения на автора. Безспорно, информационните източници като количество и качество също създават необходимата основа за формулиране на изводи и обобщения.

В първата глава са разгледани теоретичните основи на взаимоотношението между правото на Съюза и конституциите на държавите членки, като са анализирани националните конституции на всички държави членки, и в частност относимите по-важни конституционни норми, както и правото на Европейския съюз като специфичен автономен правов ред в съответствие с Учредителните договори и юриспруденцията на Съда в Люксембург. Представена е тезата за ролята на съществуващия съвременен европейски конституционализъм като резултат от връзката между правото на ЕС и националните конституции. Предложена е авторова систематизация на начините за съответствие на нормите на националните конституции с правото на ЕС преди и след присъединяване към Европейския съюз.

С оригиналност се отличава анализът на докторанта относно начините за проверка за съответствие на конституционните норми със съюзното право. Разгледан е въпросът за възможността на конституционните съдилища да отправят преюдициални запитвания до Съда на ЕС при прилагане на критериите за „национална юрисдикция“ (изведени в

практиката на Съда), както и хипотези, при които Съдът на ЕС може да откаже да се произнесе по отправен въпрос от конституционен съд.

Втората глава от дисертационния труд е посветена на особеностите на действието на националните конституции в контекста на правото на Европейския съюз. В сравнителен план са разгледани по двойки основополагащите принципи на правото на ЕС и техния аналог в националните конституции, а именно: пряката приложимост на правото на ЕС и непосредствената приложимост на нормите на конституцията; върховенството на правото на ЕС и върховенството на конституцията; директният и индиректен ефект на европейското законодателство във връзка с националните конституции. Във втори раздел докторант Ташуков предлага типологизиране на националните конституции според нивото на взаимодействие с правото на ЕС в три категории, както следва: конституции, които изрично дават предимство на правото на ЕС (европейски конституционен суверенитет), конституции, които поставят върховните конституционни ценности над правото на ЕС (национален конституционен суверенитет) и конституции, които конклюдентно приемат върховенството на правото на ЕС (конституционна толерантност). В резултат от направения анализ са формулирани препоръки *de lege ferenda*, приложими при евентуални бъдещи промени на националните конституции на държавите членки или от страните кандидатки за членство в ЕС. По-нататък изложението разглежда предизвикателствата във връзка с клаузата за зачитане на конституционната идентичност на държавите членки и принципа за лоялно сътрудничество. Приносен момент се съдържа в представената авторова теза за „ненаруσιμο ядро на конституцията” като израз на базисните елементи на държавността, на конституционната идентичност и на основните права на човека, на фундаменталните ценности и принципи. В изведеното понятие е направен теоретичен опит за очертаване на легитимните предели, до които правото на Съюза би могло да навлезе в националните конституции.

Изложението в третата глава проследява предизвикателствата пред взаимоотношението между наднационалния правов ред на ЕС и конституциите на държавите членки от различни перспективи. Новост в българската специализирана литература представлява направеното от докторант Ташуков систематизиране на възможните основания за влияние на националното право върху наднационалното, в частност - излизане извън границите на компетентност (*ultra vires*) и проверка за съвместимост с националната конституция (*national constitutional review*) като начини за

защита на „ненарушимото ядро на конституцията“. Научно предизвикателство е и поставеният въпрос, по който разсъждава докторантът дали е необходима защита на националните конституции от правото на ЕС и защита на правото на ЕС от националните конституции.

В края на дисертационния труд е представено заключение по отношение спецификите на разглежданото взаимоотношение като резултат от взаимното навлизане на съюзното право в националното право и *vice versa*, с основополагащо значение на ролята на националните конституции, обобщени са основните моменти от работните хипотези, посочена е ролята на понятието „ненаруσιμο ядро на конституцията“ и са изведени направените предложения *de lege ferenda*.

Споделям оценката на дисертанта за повечето научни приноси, отразени в представената справка. Част от тях допълват и допълнително поясняват съществуващи теоретични положения. Безспорно, в определени части на изложението анализът се отличава с оригинален характер представлява принос към специализираната българска научна литература в областта на правото на Европейския съюз.

Самият избор на тази изключително сложна и деликатна проблематика, свързана със самата сърцевина на европейските интеграционни процеси (от 50-те години на XX век до днес), както и прецизната формулировка на темата вече имат приносен характер. Въпреки че е млад автор, докторантът Андон Ташуков демонстрира увереност и задълбочени познания - качества, които са му позволили успешно да се справи с поставените нелеки научноизследователски задачи. Биха могли да се посочат множество оригинални научни обобщения, направени въз основата на внимателно проучване на изключително обширна научна литература и съдебната практика на Съда на ЕС.

В допълнение и без претенция за изчерпателност, ще си позволя да посоча някои научни приноси, които по мое мнение обуславят научната стойност на дисертацията.

С оригиналност се отличава изложението относно спецификите на взаимоотношението между европейския наднационален правов ред и конституциите на държавите членки, като авторовите тези са подкрепени от анализ на всички действащи национални конституции на държавите членки през призмата на тяхната връзка с правото на Европейския съюз. Изводите имат практическа приложимост както по отношение на

държави членки, така и на страни кандидатки за членство, като е посочена и приложимостта им спрямо българската Конституция.

Научна новост представлява и въведеното от автора понятие за „ненарушимото ядро на конституциите”, което е необходимо за разбиране и изследване на взаимоотношението между правото на ЕС и националните конституции.

Приносен момент се съдържа и в разсъжденията на автора, касаещи върховенството на националните конституции в светлината на действие на принципа на върховенство на правото на ЕС и в частност преценката дали правото на ЕС не надхвърля рамката на предоставената компетентност от страна на държавите членки както и отношението на тези въпроси към Конституционния съд на Република България.

Обогатена е теорията относно диалога между държавите членки със Съда на ЕС и по-конкретно възможността на конституционните съдилища да отправят преюдициални запитвания до Съда на ЕС - възможност или задължение за конституционния съд е да отправи преюдициално запитване и при какви условия и др, като е открит особеност „дух на сътрудничество” и подчертаната диалогичност във взаимоотношенията между Федералния конституционен съд на Германия и Съда на ЕС (с.172).

Приносен момент с оглед нововъведения механизъм за спазване на върховенството на правото може да бъде открит и в типологизация на националните конституции спрямо отношението им към принципа на върховенство на съюзното право в три категории: европейски конституционен суверенитет, национален конституционен суверенитет и конституционна толерантност.

Оригинален авторски подход проличава и в представените три начина за защита на т.нар. ненарушимото ядро на конституциите, а именно: чрез клаузата за защита на конституционната идентичност, чрез прогласяване на *ultra vires* на действията на насрещния съд и чрез проверка за съответствие на съюзното право с конституцията (national constitutional review).

Интересен е анализът на докторанта в частта му относно възникващата необходимост от защита на двата правни реда един от друг и идентифицирането на способи за извършването на тези действия в двете посоки - защита на националните конституции от правото на ЕС и защита на правото на ЕС от националните конституции.

Разбира се, към дисертационния труд най-добронамерено могат да бъдат отправени и някои препоръки, като например, избягване на известни повторения на определени места от изложението и др., които следва да бъдат коригирани при бъдещо публикуване на дисертационния труд като монография. Позволявам си да смятам обаче, че посочените слабости са извиними и категорично не са достатъчни, за да се подложи под съмнение общото добро качество на труда на колегата Андон Ташуков.

IV. Заключение

Дисертационният труд „Взаимоотношението между правото на Европейския съюз и конституциите на държавите членки“ съдържа обобщения на сериозен научен проблем, и представлява оригинален принос в науката. Той отговаря на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в Института за държавата и правото при Българската академия на науките. Представената разработка показва, че докторантът Андон Ташуков притежава задълбочени познания в областта на правото на Европейския съюз и международното право, като демонстрира качества за самостоятелни научни изследвания. Предвид гореизложеното и в качеството ми на член на научното жури по чл. 9 от ЗРАСРБ, убедено давам своята **положителна** оценка за представения дисертационен труд и предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на г-н Андон Георгиев Ташуков в област на науката - 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6 Право, докторска програма „Международно право и международни отношения“.

14.08. 2020 г.

Проф. д-р Г. Белова